

יוסף טאקס

עדיאל עמוזה הוא אנטי-הרבסט

"עד עולם", שיצא לאור ב-1954 ונכלל בסוף הכרך "האש והעצים", הספר האחרון שהוציא עגנון בחייו. אמונה ירון העירה כי "לאחר ש'שירה' ראה אור (=ב-1971, שנה אחרי מותו של עגנון) מסרתי לארכיון גם את כתב היד... כשסידר הארכיבר רפי וייזר את כתב היד, מצא כיצד בדף מסוים מצטרף 'עד עולם' ל-'שירה', כלומר אי שם נתלש 'עד עולם' מתוך 'שירה' וקיבל חיים בזכות עצמו".

זאת עובדה חשובה, כי גיבור הסיפור "עד עולם", עדיאל עמוזה, עסק עשרים שנה בחקר העיר גומליד-תא ובסוף הסיפור עבר לגור ולהירבק בבית החולים למצורעים כי רק שמה נמצאו כתבי היד ותעודות שיאפשרו לו לגמור את מחקרו. עמוזה הוא אם כן דר-גמה למסירות נפש והקרבה למען "חקירה של אמת" במדעי הרוח. עמוזה הוא האנטי-הרבסט, אותו הרבסט שאינו מסוגל להשלים את מחקרו, ושהקריב את עצמו (לפי הסוף האלטרנטיבי) לא לשם הוכמה ואמת, אלא רק כדי להגשים את תאוותיו אפילו במחיר חייו. בסוף "עד עולם" קובע עגנון כי "ברית כרותה לחכמה שאינה מניחה מחכמיה והם אינם מניחים ממנה". מאמרו של לאור הוא עדות לברית זו הכרותה לאלו שעדיין טורחים בהכנת כתבי עגנון 41 שנים אחרי מותו.

אמרו של דן לאור, "כשמנפרד הרבסט פגש את שאול אדלר" ("תרבות וספרות", 24.6), שפורסם במלאות ארבעים שנה ליציאתו לאור של "שירה" לש"י עגנון, הוא הוכחה ל"בן ארבעים לבונה" - לסוג התובנה החדשה שבאה רק אחרי קריאה והתבוננות ממושכת בסוגייה ספיר-רותית.

לאור משווה ומבחין בין מדעי הטבע, המיוצגים על ידי הד"ר שאול אדלר - הרמות ההיסטוריות - שסיכן את חייו בחיפוש אחר חיסון למחלת המלריה, לבין מדעי הרוח - המיוצגים בדמותו הפיקטיבית של המרצה להיסטוריה ביוזנטית, הד"ר מנפרד הרבסט, גיבור הרומאן "שירה". בסיום אלטרנטיבי, שככל הנראה נגנזו ביד עגנון, אבל אמונה עגנון-ירון פירסמה אותו כנספח כשהוציאה לאור את הספר אחרי מותו של אביה, בסיום אלטרנטיבי זה חיקה אם כן הרבסט את מהלכיו של אדלר, ונכנס לבית החולים למצורעים, שם אושפז המאהבת שלו, האחות שירה. אבל למעשה, הרבסט אינו מגיע לרמתו של אדלר, ואינו מונע על ידי חיפוש האמת, אלא על ידי דחף מיני. בזה מותח עגנון ביקורת על המקצועות ההומניסטיים וזוהה הסאטירה על העולם האקדמי. אבל מעניין שלאור לא ציין כדוגמה את הסיפור